

**POVEZANOST STIGMATIZACIJE MALOLJETNIH
PRESTUPNIKA I DEZORGANIZACIJE PORODICE**

**THE CONNECTION BETWEEN THE PHENOMENON OF
STIGMATIZATION OF JUVENILE OFFENDERS AND THE
DISORGANIZATION OF THE FAMILY**

Lazić Ljubinka

Regionalno udruženje stručnih radnika socijalne djelatnosti Doboj, Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Ovaj naučni rad se bavi analizom pojave stigmatizacije maloljetnih prestupnika od strane porodice maloljetnika. Porodica je grupa u kojoj se zadovoljavaju osnovne potrebe djece i koja ima reproduktivnu, vaspitnu i zaštitnu funkciju. Dezorganizacija porodice se negativno održava na članove, a od posebnog interesa je uticaj takve porodice na djecu. U ovom radu se polazi od postavke da dezorganizovana porodica ima uticaj na pojavu i razvoj stigmatizacije kod maloljetnih prestupnika.. Opšti cilj rada je se analizira kauzalno-posljedična veza dezorganizacije porodice i pojave stigmatizacije djece koja su ispoljila prestupničko ponašanje, a što se, u krajnjoj tački, negativno održava i na proces resocijalizacije. Nakon deskripcije pojmova, u radu su prezentovani rezultati sprovedenih istraživanja i analize literature. Poseban osvrt je izvršen na ispitivanje uticaja pojave stigmatizacije na rezultate u procesu resocijalizacije maloljetnih prestupnika, a prema mišljenjima stručnih radnika ustanova socijalne zaštite. Analiza je pokazala značajnu povezanost između stigmatizirajućih stavova porodice kao aktera procesa resocijalizacije i pojave stigmatizacije maloljetnih prestupnika. Zaključna razmatranja ukazuju na značaj zdrave, integrisane porodice za proces resocijalizacije, te na značaj saradnje centra za socijalni rad, porodice, škole i lokalne zajednice kao strategije u prevenciji prestupničkog ponašanja i stigmatizacije maloljetnika.

Ključne riječi: stigmatizacija, porodica, dezorganizacija, maloljetničko prestupništvo

APSTRACT

This scientific paper deals with the analysis of the phenomenon of stigmatization of juvenile offenders by the family of juveniles. The family is a group in which the basic needs of children are met and which has a reproductive, educational and protective function. Disorganization of the family is negatively negatively held on the members, and the influence of such a family on the children is of special interest. This paper is based on the premise that the disorganized family has an impact on the emergence and development of stigmatization with juvenile offenders. The overall goal of this paper is to analyze the causal-consequential relationship between disorganization of the family and the phenomenon of stigmatization of children who have manifested criminal behavior, which in final point,, negatively reflected on the process of re-socialization. After the description of the terms, the paper presents the results of conducted research and analysis of the literature. Special reference was made to examine the effect of the appearance of the stigmatization attached to the results in the process of social reintegration of juvenile offenders, and according to the opinions of expert workers of social protection. The analysis showed a significant connection between the stigmatizing attitudes of the family as an actor in the

process of resocialization and the phenomenon of stigmatization of juvenile offenders. Concluding observations point to the importance of healthy, integrated family of resocialization process, and the importance of cooperation between the center for social work, family, school and the local community as a strategy in the prevention of delinquent behavior and stigmatization of minors.

Keywords: stigmatization, family, disorganization

UVOD

Stigmatizacija je pojava koja nastaje kao posljedica negativnog odnosa okruženja osobe u odnosu na neku osobinu ili radnje koju je učinila, a s obzirom da su djeca u razvojnem periodu životu, kada je svaki uticaj od značaja za poželjnu maturaciju, svakako je stigmatizacija neželjena pojava. Stigmatiziranje djeteta koje je počinilo neki prestup predstavlja otežavajuću pojavu u procesu resocijalizacije djeteta i predupređenja recidivizma. S obzirom da je porodica primarna grupa u kojoj se dijete razvija i raste ona je i značajan činilac za podršku u resocijalizaciji prestupnika, tako da je i svaka negativna pojava u porodici nepoželjna, negativna, loša jer umanjuje pozitivne uticaje porodice na djecu. Danas se sve češće govori o dezorganizovanoj porodici i njenim negativnim uticajima na razvoj i vaspitanje djece. Porodica je grupa u kojoj se zadovoljavaju osnovne potrebe djece i koja ima reproduktivnu, vaspitnu i zaštitnu funkciju. Dezorganizacija porodice se negativno održava na članove, a od širokog je interesa je uticaj porodice na djecu. Negativne pojave u ponašaju djece poput maloljetničkog prestupništva su takođe posebno značajno polje intresovanja društvene javnosti, a s obzirom da je porodica bitan faktor resocijalizacije značajna je i njena organizacija i funkcionalnost. Naučna saznanja i empirijske spoznaje o porodici kao činiocu resocijalizacije djece prestupnika su od značaja iz razloga što mogu pridonijeti razvoju efektivnih programa, planova i strategija resocijalizacije, odnosno prevencije i preduprijeđenja prestupničkog ponašanja maloljetnika. Širenje opusa znanja i transfer znanja ka razvoju društva, je i opšti cilj naučnih istraživanja, pa je tako značajna i analiza kauzalnog odnosa dezorganizovane porodice i djece koja su ispoljila prestupničko ponašanje, a kako bi se preduprijedile negativne pojave i doprinijelo podizanju kvaliteta života djece i porodice kao faktoru socijalizacije djece.

STIGMATIZACIJA MALOLJETNIH PRESTUPNIKA

Stigmatizacija maloljetnih prestupnika je pojava koja je u naučnoj i stručnoj realnosti prepoznata kao posljedica prestupničkog ponašanja. Prema Rečniku stranih reči (2005) riječ stigma potiče iz grčkog jezika i izvorno se odnosi na žig, sramno znamenje kojim su Grci i Rimljani obilježali zločinca i odbjegle robove, odnosno prenosno, stigma se odnosi na sram, stid, a stigmatizacija je udaranje žiga, žigosanje, obilježavanje

nekoga kao negativne osobe ili pak pojavu rana kod religiozne osobe (Mićunović, 2005, str. 679). Gofman (1963) objašnjava stigmatu kao atribut, osobinu ili ponašanje osobe koje je neprihvatljivo u društvu i čini da se osoba osjeća "nepoželjnom i bezvrijednom". Stigma je, danas posmatrano, "bilo koja karakteristika pojedinca ili grupe koja ga odvaja od većine populacije, što rezultira neprijateljskim ili sumnjičavim ponašanjem ljudi prema takvom pojedincu ili grupi" (Gidens, 2007, str. 172). Sociološki posmatrano, stigmatiziranje polazi od shvatanja ili stereotipa koja su nerijetko pogrešna. Interakcionistička teorijska shvatanje se uprave bave odnosom različitih spoljašnjih faktora na razvoj osoba, na pojavu devijacija. Djeca kao bio-psiho-socijalna bića u razvoju su posebno podložna različitim spoljašnjim uticajima, a posebnu uticaju porodice kao primarne grupe. Zbog toga je posebno značajna pojava stigmatizacije kod djece koja su počinila neku kriminalnu radnju. Stigmatizacija maloljetnih prestupnika je pojava koja se razvija kod djece koja su počinila neki prestup, odnosno ispoljila ponašanje koje pravne norme društva označavaju kao prestup, a koje dovodi do razvoja negativnih stavova okoline maloljetnika prema maloljetniku a što zatim maloljetnik prihvata i time dolazi do negativnog samopimanja i može doprinijeti učvršćivanju ispoljavanja devijantnih oblika ponašanja. U literaturi se stigmatizacija maloljetnih prestupnika objašnjava kao negativno označavanje i obezvrijeđivanje maloljetnika koja tako pogoduje daljem prestupničkom ponašanju (Heartherton et al, 2000), a takođe i da maloljetnici koji primaju veći broj etiketa, iskazuju učestalije delinkventno ponašanje (Lazić, Lj. 2014, prema Adams et al, 2003).

Ako se polazi od kriminalnih teorijskih objasnjenja razvoja devijantnog ponašanja može se govoriti o klasičnim teorijama (zastrašivanja, racionalnog izbora), te o pozitivističkim teorijama sa biološkim, psihološkim i sociološkim pristupom. Za objašnjenje formiranja ličnosti i pojave stigmatizacije su zanimljive pozitivističke teorije i sociološka objašnjenja koja govore o uticaju spoljašnjih faktora. Teorije socijalnog interakcionizma, diferencijalne asocijacije, socijalnog učenja i slično govore o tome kako okolišni faktori mogu uticati na prestupnike usmjeravajući njihovo dalje ponašanje u smjeru kriminalnog razvoja ličnosti. Interakcionisti/konstruktivisti posmatraju društvene devijacije kao proces, a ne ličnu osobinu i posmatra se u odnosu društva (grupa, institucija, organizacija) prema ponašanjima pojedinačnih osoba, pa ovi teoretičari smatraju da je to i problem od kojeg se treba ići ka definisanju devijacija u društvu (Jugović, 2013). Teorija etiketiranja se temelji na shvatanju da etiket proizvodi stigmatizaciju koja je jača što je veća društvena reakcija, a takođe se povezuje i sa autostigmom i negativnim uticajem stigmatizacije na razvoj slike o sebi "preko koncepta

samopoimanja i samopoštovanja" (Majdak, M., Kamenov, Ž., 2009). Izdvojit ćemo i razvojne i cjeloživotne teorije koje proučavaju rizične faktore koji su u vezi sa razvojem rizičnog ponašanja, a ono što je značajno je to što su ovakva razmaranja doprinijela posmatranju faktora rizika kao stalno prisutnih izvora uticaja na razvoj i promjene ponašanja kod prestupnika. Tako se razvijaju i koncept otpornosti i značaj preventivnih

programa usmjerenih na faktore rizika i faktore zaštite (Ajduković, 2000). Koncept rizičnih i zaštitnih faktora je ustvari savremeni teoretski pristup koji zastupa stav da diverzitet faktora iz okoline prestupnika i onih subjektivnih iz samog prestupnika su u stalnoj interakciji. Ove faktore neki imenuju i kao socijalni kontekst, odnosno domeni koji se poklapaju donekle sa faktorima socijalizacije a dodaju se i individualna obilježja pojedinca (Polard i Hawkins, 1999; prema Avdibegović i sar., 2015).

Dodati se može osvrnuti na proces resocijalizacija maloljetnih prestupnika jer je on od izuzetnog značaja za maloljetnika, porodicu, društvo, a da je pojava stigmatizacije nešto dodatno ugrožava. Uopštena podjela je na egzogene i endogene faktore procesa resocijalizacije, te o institucionalni uticaji. (Macanović, N., 2009.). Egzogeni se nalaze u socijalnom okruženju i porodici, a endogeni u samoj ličnosti osobe.

DEZORGANIZOVANA PORODICA I MALOLJETNIČKO PRESTUPNIŠTVO

Upotreba izraza "dezorganizovana porodica" se odnosi na nepovoljne prilike, stanje, odnose u porodici. Prema Rečniku stranih reči (Mićunović, 2005) dezorganizacija je riječ francuskog porijekla i odnosi na rastrojstvo, nered ili pometnju u nekoj organizaciji, loše stanje organizacije. Pojam dezorganizacija porodice se odnosi na stabilnost njenih funkcija, odnosa unutar nje i socijalnih odnosa, a što određuje stanje porodice. Govoreći o strukturalnoj dezorganizaciji onda se porodična dezorganizacija određuje kao "svaka slabost, neprilagođenost ili raskidanje veze između članova porodice" (Elliot and Merrill, 1961, prema Milić. A., 2007, str. 262). Ako se stabilnost porodice posmatra kao stalni odnos "sila organizacije i dezorganizacije" onda je organizovanost porodice "aktuelni ekvilibrijum odnosa između članova u kome je ostvaren balans zajedničkih identifikacija, a sa druge strane, divergirajućih stanovišta, želja i interesa" (Milić, A, 2007, str. 262). Još se može dodati da se dezorganizacija često posmatra i kroz dezintegracije porodice, odnosno kroz strukturalne ili funkcionalne promjene, a kao indikatori porodične dezintegracije, koji narušavaju interakcijsko funkcionisanje porodice kao socijalne grupe, identifikovani su: nedostatak usaglašenosti po bitnim pitanjima, nedostatak uzajamne podrške i solidarnost, tj. emocionalna nepovezanost, nispunjavanje ciljeva porodice zbog nedostatka saradnje, poremećaja u obavljanju uloga u porodici i prisustvu konflikata između članova porodice (Filipović, Z., 1981; Milić, A, 2007, str.265). Uz izraz "dezorganizovana" u uskoj vezi je i "dezintegrisan" s tim što se dezintegracija odnosi više na strukturu, na nepotpunost porodice, na razvod, odustvo člana porodice zbog smrti ili pak na socijalnu neprilagođenost, isključenost. Dok funkcionalisti posmatraju porodicu kroz ostvarenost ili neostvarenost njenih funkcija, sociološko-ekološka čikaška škola dezorganizaciju porodice posmatraju kroz neprilagođenost porodice na spoljašnje društvene uticaje te dolazi do narušavanja porodičnog sistema.

Polazeći od prethodno pomenutog savremenog teorijskog shvatanje pojave i razvoja prestupničkog ponašanja, koncepta faktora rizika i faktora zaštite, takođe objašnjavamo i vezu i posljedice odnosa između dezorganizovane porodice i njen uticaj na pojave i razvoja stigmatizacije kod maloljetnih prestupnika. U literaturi se nailazi na više podjela i tipova rizičnih faktora, a ako ih sažememo na tri, može se reći da su to sljedeći: „poveznici koji su povezani s pojavom problematičnog ponašanja, prediktivni rizični faktori, koji prethode problematičnim ponašanjima i kauzalni faktori, za koje se može kroz eksperimente ili intervencije dokazati da dovode do promjena u ponašanju“ (Macanović, 2020, str. 43). Etiologija prestupničkog ponašanja se ustvari gleda kroz uzajamno djelovanje makrouzročnika kao što su različiti društveni faktori poput ekonomskih, političkih, društvenih kriza (rat, epidemije) i mikrouzročnika koji se nalaze na nivou pojedinca a to su „porodične prilike i odnosi – deficitarna i degradirana porodica; nasilje, posebno nasilje nad decom u porodici i seksualno nasilje; maloletničke trudnoće, škola (neuspeh, nasilje, učenje modela ponašanja i sl.); materijalni problemi (siromaštvo, eksploatacija rada, raskorak između potreba i mogućnosti); posjedovanje oružja; uticaj susedstva i delinkventnih grupa; narkomanija, konzumiranje alkohola, kockanje i druge bolesti zavisnosti i asocijalna ponašanja; okrutnost prema životinjama; beskućništvo; neadekvatno korišćenje slobodnog vremena; mediji; film i literatura; karakteristike ličnosti,“ (Konstatinović Vilić, Nikolić-Ristanović; 2014, str. 49). Iz ovog posebno izdvajamo porodicu kao faktor rizika koji pogađaju društvene situacije i stanja i iz koje polazi proces vaspitanja i socijalizacije djeteta. Odnosi u porodici i roditeljski stil i način ponašanja roditelja su faktori od izuzetnog značaja za ostvarivanje socijalizatorske funkcije porodice, odnosno za vaspitanje i razvoj osobina djece, kao i za prepoznavanje potreba, problema i pomoći svojim članovima kada se nalaze u nekoj nepovoljnoj situaciji ili krizi. U slučaju pojave probleme poput prestupničkog ponašanje djeteta porodica ima ulogu da pomogne djetetu da prevaziđe situaciju, da utiče na promjenu neželjenih usvojenih stavova ili obrazaca ponašanja koje je dijete ispojilo, a posebno bitna je emocionalna podrška i razumjevanje. Maloljetničko prestupništvo, naravno, narušava stabilnost i funkcionalnost porodice, a da to stanje porodica prevaziđe pomažu joj sistem vjerovanja (uslovljen društvenim vjerovanjima), organizacioni obrasci (podrška, povezanost, saradnja) i komunikacijski procesi u porodici (dvosmjerni, otvarajući) (Walsh, 1998, Hartman, 1983, Šućur, V., str. 2015). Zadatak porodice je ostvarivanje funkcija i to biološko-reproduktivne, vaspitne ili socijalizatorske, ekonomske, a takođe je ona i “značajna društvena kategorija u kojoj pojedinci zadovoljavaju svoje individualne i skupne potrebe: potrebu za ljubavlju, brižnošću i sigurnošću; potrebu za povjerenjem i poticanjem; osjećaj pripadanja, primanja i davanja” (Đuranović, M., Opić, V., 2013, str. 160). Porodica je primarna grupa u kojoj započinje i odbija se značaj dio procesa razvoja odnosno socijalizacija ličnosti. Socijalizacija je proces u kojem pojedinci uče obrasce ponašanja i to u dvije faze i prva se odvija tokom djetinstva, uglavnom unutar porodice, a druga faza se odvija u okviru obrazovnog sistema, u krugu prijatelja ili profesionalnoj grupi (ova faza traje cijeli život). (Rot, N., 1972.) Emocionalni i socijalno bliski odnosi u porodici utiču na

razvoj djeteta, njegovog zadovoljstva, samopouzdanja, dok loša povezanost narušava pozitivno vaspitno djelovanje porodice na cijeli život individue (Previšić, 2003). Uz ovo se još može izdvojiti teorijsko shvatanje o privrženosti i roditeljskom stilu kao značajnom konceptu, a koji se može povezati i sa periodom adolescencije koji je karakterističan po pojavi devijantnog ponašanja kod djece. Naime, iz perspektive teorije privrženosti, ona se razvija u ranom djetinjstvu, ali je kao integralni dio socijalnog ponašanja značajna kroz cijeli život osobe. U adolescenciji se privrženost roditeljski stil i odnosi su od posebnog značaja za postojanje topolog, sigurnog mjesta kojem se dijete uvijek može ugodno smjestiti, obratiti za pomoć. Na osnovu ranog razvojnog iskustva u odnosima sa roditeljima razvijenog sigurnog ili nesigurnog stila privrženosti djeca "stvaraju unutrašnje mentalne predstave ili radne modele sebe i drugih." (Marvin i Britner, 1999, Marić, 2020, str. 12). Roditeljski stil određuje način odnosa, komunikacije, podrške za adolescenta, a posebno za adolescenta koji ispolji prestupničko ponašanje. Dakle, adolescencija je period socijalnih promjena kod djeteta pred kojim se tada nalazi niz zahtjeva za adaptaciju na društvo, društvene odnose, vršnjačke grupe i uticaje, pa su od značaja i unutrašnji odnosi i interakcija sa porodicom, emocionalnim odnosi i toplina koju adolescent može dobiti u porodici.

METODOLOGIJA I CILJ RADA

Cilj ovog istraživanja jeste istražiti uticaj dezorganizacije porodice kao nepovoljnog konteksta na pojavu i razvoj stigmatizacije kod maloljetnih prestupnika. U radu se daje prikaz rezultata istraživanja provedenog ispitivanja stavova stručnih radnika u centrima za socijalni rad u Republici Srpskoj uz korišćenje nestandardizovanog namjenskog upitnika uz deskriptivnu i regresijsku analizu, te kratki pregled istraživanja u literaturi.

POVEZANOST DEZORGANIZOVANOSTI PORODICE I STIGMATIZACIJE MALOLJETNIH PRESTUPNIKA – REZULTATI

Stigmatizacija maloljetnih prestupnika je neželjena posljedica etiketiranja maloljetbika koji je počinio neki, zakonom okarakterisan kao kriminalni, akt, a njena povezanost sa faktorima koji dovede do njenog nastanka i njenog neativnog uticaja na maloljetnika su sporadična u naučnoj literaturi i praksi, ali itekako dokazana. Nepovoljne porodične prilike kao rizični faktori za razvoj neželjenih oblika ponašanja kod djece je pretpostavka koju je potvrdio niz istraživanja. Tako se u vezu sa oklonostima koji narušavaju funkcionano stanje i stabilnost porodice dovode različiti faktori poput unutrašnjih odnosa u porodici i konfliktnih situacija poput nasilja, razvoda, te spoljašnji faktori koji djeluju na porodicu kao što su siromaštvo, nezaposlenost, kriminalno ponašanja članova porodice. Analizom dokumentacije iz centara za socijalni

rad Srbije 2014. godine utvrđeno je da materijalni status porodice (nezaposlenost, izbjeglički status, neobrazovanost), odnosno siromaštvo i niski prihodi su potencijalni kriminogeni faktori od značaja za razvoj i učvršćivanje takvog ponašanja maloljetnika iz takvih porodica. (Krstić, Lj., 2014, str. 332). Da nepovoljno socio-materijalno stanje porodice nepovoljno djeluje na interakcije i komunikaciju u porodici te na roditeljski stil, pokazalo je i istraživanje grupe istraživača sa Univerziteta u Tuzli 2015.godine. S druge strane može se pomenuti i tzv. "kriminal blagostanja" jer se i kod porodica dobrog imovinskog stanja pojavljuje devijantno ponašanje djeteta (Avdibegović i sar., 2015, str. 305). Ovdje je potrebno se osvrnuti na roditeljski stil, na potencijale porodice i podršku koju ona pruža djeci, adolescentima. Savremena polazišta istraživača i teoretičara su da je značajna interakcija i razmjena između djece, roditelja i socijalnog konteksta, odnosno "za razumjevanje odnosa adolescenta i roditelja su važne dvije dimenzije, jedna se odnosi na roditeljske stilove vaspitanja, a druga na njihove postupke" (Marić, 2020, str. 11).. Da porodični uslovi, odnosno psihopatologija porodice i delinkvencije su u direktnoj vezi ukazalo je i istraživanje provedeno u Beogradu a isto je pokazalo da delinkventi s neurotskim poremećajima žive u disfunkcionalnim ili razorenim primarnim porodicama (sa psihijatrijskim poremećajima članova, prisutno zlostavljanje, dr.), a rizik za razvoj delinkvencije je četiri puta manji kod maloljetnika koji žive u potpunim i funkcionalnim porodicama. (Kecman, 2007).

Korištenjem nestandarizovanog upitnika, 2014. je sprovedeno ispitivanje stavova 115. stručnih radnika zaposlenih u 49 centara i službi za socijalni rad u Republici Srpskoj i izvršena statistička analizu deskripcijskom, diskriminativnom i regresijskom analizom. Za identifikaciju i analizu veze procesa resocijalizacije i pojave stigmatizacije maloljetnih prestupnika istraživana je veza između faktora socijalizacije i pojave i razvoja stigmatiziranosti. (Lazić, Lj., 2014) Faktor, odnosno veza koja se značajno izdvojila jeste veza između porodične dezorganizacije i stigmatizacije. Izdvojiću bitan dio dobijenih rezultata, a koji se konkretno odnose na predmet ovog rada.

Za provjeru i utvrđivanje pretpostavke da pojave dezorganizacije i dezintegracije porodice maloljetnog prestupnika doprinose razvoju pojave stigmatizacije u porodici, izvršena je analiza dobijenih podataka korištenjem hijerarhijske regresijske analize.

Naredna tabela daje prikaz rezultata regresijske analize za kriterij stigmatizacija, odnosno koeficijente korelacije i determinacije, kao i nivo statističke značajnosti, tako da je provjera pretpostavke. dala sljedeće rezultate.

Tabela 1. Rezultati regresijske analize

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.549	.302	.295	14.883

R Square u tabeli objašnjava koliko smo procenata varijanse objasnili i vrijednost koeficijenta determinacije i vrijednost istog iznosi 0.302, a uz to su dodate i vrijednosti koeficijenta multiple determinacije i standardna greška koja daje procjenu veće standardne devijacije.

Zatim se dodaje i sljedeća tabela za detaljniji prikaz regresijske analize za kriterij stigmatizacija.

Tabela 2. Rezultati regresijske analize dezorganizacije i dezintegracije za kriterij stigmatizacija

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 Constant	51.235	9.696		5.139	.000
Dezorganizacija i dezintegracija	2.714	.394	.549	6.893	.000

U ovom tabelarnom prikazu nalaze se vrijednosti koeficijenata B i Beta koji pokazuju koliko varijabla dezorganizacije i dezintegracije uzročno uslovljava pojavu stigmatizacije. Beta i statistička značajnost t testa je ovom slučaju na nivou 0.01. Ukoliko je veća prisutnost dezorganizacija sigurnije je da se dobije potvrda pretpostavke, a to vodi ka tome da što je veća dezorganizacija veća je i stigmatizacija a time je i proces resocijalizacije ugroženiji, a iz prikazanih rezultata tako je ovo vidljivo tako da se izvođa zaključak da se pretpostavka potvrđuje.

S obzirom da se stigmatizacija učvršćuje ukoliko je porodica maloljetnika dezorganizovana i time ugrožava resocijalizaciju, odnosno pravilan dalji razvoj ličnosti maloljetnika kao i usvajanje obrazaca društveno poželjnog ponašanja, izvršena je i analiza relacije samopoimanja i stigmatizacije maloljetnika. Provjeru ovog izvršena je korištenjem hijerarhijske regresijske analize.

Naredna tabela sadrži rezultate analize samopoimanja maloljetnih prestupnika.

Tabela 3. Rezultati regresijske analize samopoimanja maloljetnih prestupnika

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	.544	.296	.289	14.947

Posmatrajući R Square vidi se koliko smo procenata varijanse objasnili, odnosno da je vrijednost koeficijenta determinacije 0.296, a vrijednost koeficijenta determinacije je 0.289. Standardna greška daje procjenu nešto veće standardne devijacije.

Detaljniji prikaz regresijske analize za kriterij stigmatizacija je u sljedećoj tabeli.

Tabela 4. Rezultati regresijske analize samopoimanja maloljetnih prestupnika za kriterij stigmatizacija

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
1 Constant	82.174	5.638		14.575	.000
Samopoimanje	1.916	.282	.544	6.796	.000
Razvoj delinkventnog identiteta maloljetnika	4.568	1.879	.268	2.431	.017

U tabeli se vide koeficijenti B i Beta koji pokazuju da je beta pozitivna kod obje tvrdnje koje su zavisne od varijable stigmatizacija. T test koji ukazuje na statističku značajnost je na nivou 0.01. Rezultati ukazuju na značajnu prisutna vrijednosti samopoimanja To ukazuje na zaključak da što je samopoimamnje negativnije to je veće slaganje sa tvrdnjom. Tako je potvrđeno da stigmatizacija maloljetnih prestupnika doprinosi razvoju delinkventnog identiteta maloljetnika. (Lazić, 2014).

RASPRAVA

Cilj provedenog istraživanje bio je ispitati kauzalnost veze između pojave stigmatizacije maloljetnih prestupnika i dezorganizovane porodice u kojoj maloljetnik živi kao negativnog situacionog faktora. Nadalje, polazeći od postavke da dezorganizovana porodica ima uticaj na pojavu i razvoj stigmatizacije kod maloljetnih prestupnika, opšti cilj rada je bio da se analizira kauzalno-posljedična veza dezorganizacije porodice i pojave stigmatizacije djece koja su ispoljila prestupničko ponašanje, a što se, u krajnjoj tački, negativno održava i na proces resocijalizacije.

Prikaz rezultata istraživanja, kroz pregled literature, pokazao je značajnu vezu između stigmatizirajućih stavova porodice kao aktera procesa resocijalizacije i pojave stigmatizacije maloljetnih prestupnika. Tako se dolazi do zaključaka da zdrava, integrisana porodica je poželjna za proces resocijalizacije, te da poseban značaj imaju saradnja porodice i centra za socijalni rad, porodice, škole i lokalne zajednice kao i strategije u prevenciji prestupničkog ponašanja i stigmatizacije maloljetnika. Dalje se može dodati da je sprovedeno istraživanje ukazalo na značajan uticaj socijalne sredine prema maloljetnom prestupniku na pojavu stigmatizacije i umanjivanje rezultata resocijalizacije, kao i da je prisutna, iako slabija, veza između pojave stigmatizacije i procesa resocijalizacije kroz relacije sa agensima: ustanove socijalne zaštite, porodica, škola, lokalna zajednica, sredstva javnog informisanja i nevladin sektor.

Dodati ce mogu i rezultati još nekih istraživanja i naučnih promišljanja. Interesanta je metaanaliza 153 istraživačka rada koja su se bavila prediktorima međuvršnjačkog nasilja i viktimizacije. Naime, ova metaanaliza vidi porodicu kao sredinski faktor i

zajednički prediktor nasilja, viktimizacije i provokativne viktimizacije (Cook, Williams, Guerra, Kim i Sadek, 2010). Nerijetka su istraživanja koja ukazuju na to da su kvalitet porodice i porodičnih odnosa najvažniji činitelj koji protektivno djeluje na djecu štiteći od devijacija, a između ostalog i od nasilja (Buljan Flander i Čosić, 2004, Knezović i Buško, 2007 prema Velki, 2012). Još se može dodati istraživanje odnosa stigmatizacije i slike o sebi maloljetnih prestupnika koje je sprovedeno u Zagrebu 2007. godine a koje je pokazalo da maloljetnici s izrečenim vaspitnim mjerama i sa većim stepenom stigmatizirajućeg ponašanja od strane relevantnih osoba u svojoj socijalnoj okolini, imaju niže samopoštovanje i lošije samopimanje. (Lazić, Lj., 2014, prema Majdak M., 2009.) Funkcionalna je porodica ona u kojoj su njeni članovi, roditelji i djeca, međusobno usklađeni tako da roditelji prilagođavaju svoj stil vaspitanja potrebama djeteta uz odvajanje i kvalitetno posvećivanje djetetu i uz odnos baziran na bezuslovnoj ljubavi pri čemu roditelji imaju i funkciju pomaganja djetetu u izgradnji sistema vrijednosti, socijalnim vještinama, razvoju samopoštovanja, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi i tako pruža djetetu podršku i pomaže u osamostaljivanju. (Sakoman, 2009).

Dezorganizovana, dezintegrisana porodica, narušeno samopimanje i samopuzdanje kod maloljetnog prestupnika čine nepovoljan set okolnosti koje su nepoželjne u procesu resocijalizacije maloljetnika. Ove okolnosti mogu da djeluju podsticajno na pojavu neželjenih pojava poput stigmatizacije koja može da nastane kao posljedica društvenog etiketiranja ponašanja maloljetnikovog kao lošeg. Maloljetnik, kao ličnost koja još nije potpuno razvijena, nedovoljno zrela i u fazi razvoja samopouzdanja, podložan je i narušavanju svog samopimanja, odnosno razvoju negativnog samopimanja čime se dolazi do pojačavanja društvene stigme pa čak i do autostigme. To su izvedene sentence dobijene provedenom analizom.

Istraživanja odnosa funkcionalnosti porodice i stigmatizacije maloljetnika bi valjalo osvježiti sa novijim istraživanjima, obnoviti i tako obezbjediti kontinuirano praćenje istog, a u skladu sa izazovima i teškoćama pred kojima se porodica nalazi, posebno u zadnje vrijeme, vrijeme svjetske pandemije Covid-19 koja se pojavila krajem 2019. odnosano zavlada 2020.-te godine, a koja je pogodila i pojedince i porodice i čiji uticaj i posljedice se tek ispituju. Neupitna je činjenica neželjenih uticaja pandemije i lokdauna na porodične veze, na udaljavanje članova zbog pojedinačnih zdravstvenih i preventivnih izolacije.

ZAKLJUČAK

Porodica je socijalna grupa koja itekako utiče na razvoj maloljetničkog prestupništva na više načina, a jedna od njih je stigmatizacija djeteta koje je ispoljilo prestupničko ponašanje. Nepovoljno porodično strukturalno i funkcionalno stanje, kvalitet povezanosti, razumjevanja i podrške umanjuju porodičnu organizaciju i povezanost što neposredno utiče na razvoj ličnosti djeteta, usvajanje obrazaca ponašanja

te mogućnosti porodice da pruži podršku svojim članovima kada se nalaze u nekoj nepovoljnoj situaciji, krizi, djeci u situacijama kriminalne inficiranosti. Sprovedena analiza je pokazala da je često dezorganizovana i dezintegrirana porodica jedan od negativnih faktora za razvoj ličnosti maloljetnog prestupnika. Iz ovog se vidi indukovana potreba da se preduzimanje prilagođene socijalno-zaštitnih resocijalizacijskih intervencija i specijalne i generalne prevencije usmjerene ka pomoći porodici sa djetetom prestupnikom sa krajnjim ciljem predupređenja recidivizma, kao i podizanja nivoa zaštite djece i obezbjeđenja uslova za kvalitetan život i odrastanje u porodici.

LITERATURA

1. Ajduković, M. (2000). Ekološki multidimenzionalni pristup sagledavanju činitelja rizika i zaštite u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži. U: Bašić, J. i Janković, J. (ur.) *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, 47- 62.
2. Avdibegović, E., Čišić, B., Karić, N., Kovačević, R, Šarić, H., Zečević, J. (2015), Diskusija i zaključci. U Avdibegović, E., Bijedić, M. & Dahić, M. (Ur.). *Utjecaj različitih konteksta socijalizacije na razvoj maloljetničke delinkvencije u postratnoj Bosni i Hercegovini (naučna monografija)*: Univerzitet u Tuzli, OFF-SET Tuzla.
3. Cook, C.R., Williams, K.R., Guerra, N.G., Kim, T.E. i Sadek, S. (2010). Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: a meta-analytic investigation: *School psychology quarterly*, 25(2), 65.
4. Đuranović, M., Opić, V. (2013). *Mogućnosti prevencije rizičnih ponašanja djece predškolske dobi*. u *Zbornik radova*, 8 (1): Magistra Iadertina, Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja Sveučilišta u Zadru, Zadar, str. 101-111
5. Gidens, E. (2007), *Sociologija*. Beograd: Centar za izdavačku delatnost.
6. Goffman, E. (1963). *Stigma, Notes on the management of spoiled identity*. NJ, Prentice-Hall: Englewood Cliffs-
7. Heartherton, T.F., Kleck, R.E. Hebl, M.R., Hull, J.G. (2000). *The social psychology of stigma*. New York: Guilford Press.
8. Jugović, A. (2013) *Teorije društvene devijantnosti*. Beograd: Parthenon.
9. Konstantinović Vilić, S & Nikolić-Ristanović, V. (2014). Fenomenološke i etiološke karakteristike maloletničkog kriminaliteta. U Nikolić-Ristanović, Stevanović (Ur.), *Maloletnička delinkvencija u svetu i Srbiji, - trendovi i društveni odgovori*, (39-56)., Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Univerzitet u Beogradu: Izdavačko-grafičko preduzeće „Prometej“ Beograd.
10. Krstić, Lj., Ž. (2014). *Činitelji delinkventnog ponašanja.*, *Jahr: Europski časopis za bioetiku*, 5 (2): 323-348.

11. Kecman, B. (2007). Porodična psihopatologija i delinkventnost. *Engrami*, Vol 29., br. 1-2., Beograd, 29-38.
12. Macanović, N. (2020). *Socijalno neprilagođeno ponašanje djece i adolescenata*. Banja Luka: Centar modernih znanja.
13. Macanović N., *Uloga egzogenih, endogenih i institucionalnih faktora u resocijalizaciji osuđenih lica*, *Socijalna misao* 2/2009, Beograd:Izdavačko preduzeće „Socijalna misao“.
14. Majdak, M., Kamenov, Ž. (2009). *Stigmatiziranost i slika o sebi maloljetnih počinitelja krivičnih djela*, Zagreb: Kriminologija i socijalna integracija, časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju, Vol 17., No 1., 2009.,
15. Mićunović, LJ. (2005), *Rečnik stranih reči*. Beograd: Victrix.
16. Milić, A. (2007). *Sociologija porodice*. Beograd: Čigoja štampa.
17. Previšić, V. (2003), *Obitelj kao odgojno-socijalna zajednica*, Nacionalna obiteljska politika, 191-204. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
18. Sakoman, S. (2009). Uloga obitelji u razvoju ovisničkih ponašanja. *Medicus*, 18(2), 193-204
19. Šučur, V. (2013). Razvojne karakteristike djece. u *Socijalni rad u školi, teorijsko-metodološke osnove*, ur. Gavrilović, A., Jugović, A., Lepir, Lj., Univerzitet u Banjoj Luci, Fakultet političkih nauka.
20. Velki, T. (2012). Uloga nekih obiteljskih čimbenika u pojavi nasilja među djecom. *Psiholojske teme*, 21(1), 29-60.